

NÄITUS “Eesti loomastik läbi aja”

Eesti loodus oma põhjamaise asetuse tõttu on ajalooliselt olnud sõltuv suurtest kliima- ja keskkonnamuutustest. Praegune eesti loomastik on välja kujunenud järk-järgult peale viimast jääaega. Eesti loomastiku kujunemine on meie muuseumide poolt kajastamata. Vähesed teavad, et siin on elanud sellised liigid nagu karvane ninasarvik, ürgpiison, mammut jt. Alles peale jääaja taandumist hakkasid saabuma need loomad, kes moodustavad praeguse fauna; samas taanusid või surid välja need, kes meie alalid varem asustasid.

Eesti elustikku kajastavad muuseumid, nagu näiteks Loodusmuuseum Tallinnas ja Zooloogiamuuseum Tartu Ülikooli juures, eksponeerivad põhilisi tänapäeva faunaelemente. Samas on Eesti paleozooloogid alates K.E. von Baer'ist uurinud fauna kujunemist ning on nii Eestis kui selle lähiümbrusest kogunud hulgaliselt paleontoloogilisi luuleide, millede järgi on dateeritud loomade saabumine ja kadumine meie aladelt. Viimase kümnendi jooksul on teadlased jõudnud arvestatavate järeldusteni fauna kujunemisel, mistõttu materjali on võimalik esitada üldarusaadavalt kõikidele asjast huvitatutele.

Näitus on üks lihtsamaid ja konkreetsemaid viise kuidas teadusuuringuid esitada, et sellest ka teised huvilised aru saaksid. Spetsiifiline teaduskirjandus on paljudele liiga keeruline (k.a. teiste erialade teadlastele), et ühest või teisest loodusteaduslikust analüüsist vm. uurimistulemusest aimu saada. Samas on muuseumite ja taedusasutuste kogudes alati sellist huvitavat materjali, mida vastavalt läbi töötades ning kaasaegsete arusaamadega varustades oleks võimalik eksponeerida. Paraku puuduvad aga teadusasutustel temaatiliste näituste tegemiseks eraldi ressursid.

Eesmärk ja kirjeldus

Kogu eelnevat silmas pidades koostati rahastamist taotlev uus **näituse projekt**, mis põhineb Tallinnas asuva Ajaloo Instituudi arheoloogiliste kogude ja Tartu Ülikooli Zooloogia- ja Geoloogiamuuseumite ning vastavate teadusinstituutide (Ajaloo Instituut Tallinnas ja Tartu Ülikooli Zooloogia ja Hüdrobioloogia Instituut Tartus) uurimistulemuste eksponeerimisel.

Näituse **ideeks** on tutvustada Eesti loomastiku kujunemist läbi aastatuhandete selliseks nagu me seda tänapäeval näeme. Samas saavad inimajaloo vastu huvi tundvad külastajad teavet muinasaegsest jaht- ja kalamajandusest ning põllumajanduse (loomaksvatuse) arengu varastest etappidest.

Näituse **sihtgrupiks** on laiem üldsus, mistõttu materjal on esitatud lihtsalt, kuid samas teadusuuringutele toetuvalt. Siinkohal ei peaks piiri tõmbama laste ja täiskasvanute või üliõpilaste ja teadurite vahele. Konkreetne ja arusaadav esitus ei nõuagi seda. Küll aga peaksid just **õpilased ja üliõpilased** saama näitusest täiendavat materjali oma teadmiste mitmekesistamiseks ja ajaskaalas orienteerumiseks. Tihti teavad nad dinosaurustest rohkem, kui oma maa loomastiku ajaloost. Süvahuvidega külastaja jaoks on näitusel ka detailsem ülevaade kaasaegsematest teadussaavutustest ning uuematest uurimismeetoditest. Näituse põhikeeleks jääb **eesti keel**, kuid iga tekstiline osa saab **tõlke vene ja inglise keeles**. Niisiis saab näitus olema arusaadav ka eesti keelt vähe- või mitteosakvatele külastajatele.

Näituse **ülesehitus** järgib ajaskaalat. See algab jääajaga ning lõppeb tänapäevaga. Nagu ajaloo puhul ikka, jäävad ka siin sisse teatud “valged laigud”, s.t. perioodid, millest meil materjal puudub. See demonstreeriks ajaloo uurimise vajalikkust ja ka probleeme. Väljapanek sisaldab nii teoreetilist materjali (pildid, tekstid), kui ka esemelist materjali (luuleidud, muistsed jahiriistad). Tutvustatakse nii maismaa loomastikku ja selle levikut kui ka mereloomi ja nende võimalikke sisserännuteid vastavalt veekogude pärastjääaegsele arengule. Neile, kes tunnevad teema vastu sügavamat huvi, on eraldi välja toodud meetoodiline osa, kus tutvustatakse paleozooloogia uurimismeetodeid (luuleidude määramisest kaasaegsete analüüsideni, nagu näit. DNA analüüsid, jm.), kirjandust ja uurimisajalugu.

Pärastjääegne materjal on tihedalt seotud inimasustusega, kuna loomade luujäänuseid on leitud peaaesjalikult just neist asulakohtadest. Ka siin on mõned haruldased ja tänaseks Eestist kadunud liigid. Tutvustatakse muistseid jahipidamisriistu ja kalapüügivahendeid. Teema on tihedalt seotud arheoloogiaga, geoloogiaga, zoogeograafiaga ja keskkonna ajaloo, millede kohta saab näituselt üldisemat teavet.

Näituse koostajad

Lembi Lõugas – paleozooloog, Ajaloo Instituudi vanemteadur

Urmas Saarma – zooloog, TÜ Zooloogia ja Hüdrobioloogia Instituudi vanemteadur

Jana Ratas – kunstnik-laborant, Ajaloo Instituut

Toomas Mägi – IT spetsialist, Ajaloo Instituut